

4. Томарева-Патлахова В.В. Моделі регіонального розвитку в контексті економічних реформ / В.В. Томарева-Патлахова // Держава та регіони: Серія. Економіка та підприємництво. – 2013. № 1. – С. 76–80.

Ключевые слова: государственная региональная политика, модель регионального развития, регион, кластер, обеспечивающие факторы, продуктивные факторы, устойчивые факторы, конкурентоспособность региона, экономические реформы.

Ключові слова: державна регіональна політика, модель регіонального розвитку, регіон, кластер, продуктивні фактори, стійкі фактори, конкурентоспроможність регіону, економічні реформи.

Key words: state regional policy, regional development model, region, cluster, providing factors, productive factors, sustainable factors, the region's competitiveness, economic reform.

330.322:332.135 (497.2-672EU)

СТРУКТУРНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ БОЛГАРІЇ ВІД ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ

Созінова Є. І., здобувач кафедри міжнародного бізнесу і прикладної економіки Донецького національного університету, м. Вінниця

Созінова Є.І. Структурні наслідки для економіки Болгарії від інтеграції до європейського інвестиційного ринку.

В статті досліджено вплив на структурному рівні на економіку Болгарії інтеграційних процесів в європейський інвестиційний ринок. Проаналізовано вплив кризових процесів на макроекономічну ситуацію та поточний соціально-економічний стан. Визначено роль стабілізаційних механізмів у зменшенні впливу кризових явищ на економічну ситуацію в Болгарії. Проведений аналіз переваг та недоліків фінансової системи Болгарії перед можливим вступом у зону євро у 2009 році та її структуру економіки (промисловість, будівництво, сільське господарство) в період панування комуністичної ідеології і на сучасному етапі розвитку. Досліджено роль туристичного сектору в економіці країни, визначено її сильні та слабкі сторони, вплив на структурний розвиток інших секторів, основні туристичні об'єкти та їх інвестиційну привабливість. Проаналізований інвестиційний клімат в країні, галузі економіки, які залучали інвестиції та їх сукупний макроекономічний ефект. Зазначено, що рік вступу Болгарії до ЄС характеризувався піком інвестиційних надходжень в економіку країни, що також говорить про закінчення приватизації великих промислових і непромислових об'єктів. Визначено, що глобальна фінансова криза негативно вплинули на міжнародний імідж країни та місця у світових рейтингах, особливо у двох таких впливових як індекс конкурентоспроможності та індекс легкості ведення бізнесу, в яких позиції країни суттєво погіршились. Сформовані основні детермінанти внутрішньої політики, які мали негативний ефект на структурні трансформації та гальмують розвиток економіки Болгарії у порівнянні з іншими європейськими країнами.

Sozinova E. Structural consequences for the economy of Bulgaria's integration into the European investment market.

Integration processes in the European investment market influence on Bulgaria economy is investigated in the article. Influence of crisis processes on a macroeconomic situation and flowing economic and social situation is analysed. The role of stabilization mechanisms in

reduction of influence of the crisis phenomena on economic situation in Bulgaria is defined. The analysis of advantages and disadvantages of a financial system of Bulgaria before the possible entry into the eurozone in 2009 and its structure of economy (industry, construction, agriculture) during domination of communistic ideology and at the present stage of development is carried out. The role of tourist sector in national economy is investigated, are defined strong and weak sides, influence on structural development of other sectors, the main tourist objects and their investment appeal. The investment climate in the country, sectors of economy, which attracted investments and their aggregate macroeconomic effect, is analyzed. It is noted that year of the entry of Bulgaria into the EU was characterized by peak of investment receipts in national economy, also speaks about the end of privatization of large industrial and nonindustrial facilities. It is defined that global financial crisis negatively affected the international reputation of the country and a place in world ratings, especially in two such influential as competitiveness index and doing business index in which country positions significantly worsened. The main determinants of internal policy which had negative effect on structural transformations and slow down development of economy of Bulgaria in comparison with other European countries are figured.

Созинова Е.И. Структурные последствия для экономики Болгарии от интеграции на европейский инвестиционный рынок.

В статье исследовано влияние на структурном уровне на экономику Болгарии интеграционных процессов в европейский инвестиционный рынок. Проанализировано влияние кризисных процессов на макроэкономическую ситуацию и текущий социально-экономическое положение. Определена роль стабилизационных механизмов в уменьшении влияния кризисных явлений на экономическую ситуацию в Болгарии. Проведен анализ преимуществ и недостатков финансовой системы Болгарии перед возможным вступлением в зону евро в 2009 году и структуру экономики (промышленность, строительство, сельское хозяйство) в период господства коммунистической идеологии и на современном этапе развития. Исследована роль туристического сектора в экономике страны, определены сильные и слабые стороны, влияние на структурное развитие других секторов, основные туристические объекты и их инвестиционную привлекательность. Проанализирован инвестиционный климат в стране, отрасли экономики, которые привлекали инвестиции и их совокупный макроэкономический эффект. Отмечено, что год вступления Болгарии в ЕС характеризовался пиком инвестиционных поступлений в экономику страны, что также говорит об окончании приватизации крупных промышленных и непромышленных объектов. Определено, что глобальный финансовый кризис негативно повлиял на международный имидж страны и места в мировых рейтингах, особенно в двух таких влиятельных как индекс конкурентоспособности и индекс легкости ведения бизнеса, в которых позиции страны существенно ухудшились. Сформированы основные детерминанты внутренней политики, которые имели негативный эффект на структурные трансформации и тормозят развитие экономики Болгарии по сравнению с другими европейскими странами.

Постановка проблеми. На початку 90-х років Болгарія чітко визначила курс на європейську інтеграцію разом з іншими країнами Східної та Південно-Східної Європи. 1 січня 2007 р., Болгарія та Румунія набули статусу держави-члена ЄС. Увійшовши до ЄС, Болгарія розраховувала на збільшення іноземних інвестицій у розвиток власної економіки, що мало стати підґрунтям для підвищення життєвого рівня населення, розвитку інновацій, структурних зрушень в економіці, наближаючи її до європейських стандартів. По завершенню майже дев'ятирічного періоду доцільним представляється оцінка ефективності структурних макроекономічних трансформацій, які відбуваються у цій країні під впливом євроінтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики і розвитку процесу європейської інтеграції та регіональної інвестиційної взаємодії в світовому господарстві присвячені роботи таких вітчизняних вчених-економістів, як Ю. Пахомов, Ю. Макогон, Д. Лук'яненко, Т. Орехова, В. Чужиков, О. Шнирков та інші.

Метою даної роботи є дослідження структурних наслідків для економіки Болгарії від інтеграції до європейського інвестиційного ринку.

Виклад основного матеріалу. Ринкові реформи 90-х років створили як нову бідність, так і нове багатство в Болгарії. Безробіття, раніше майже невідоме, зросло у декілька разів. Інфляція знищила майже всі соціальні пільги. Кооперативні ферми, які були засобом існування багатьох раніше безземельних селян, розформувалися. Реституція міської нерухомості, а також сільських угідь і лісів, була суперечливою і у підсумку не створила великих багатств. Масова приватизація також провалилася в цьому плані.

Темпи зростання ВВП в Болгарії в середньому склали 3,83% з 2000 до 2014 рік, досягнувши найвищого рівня 8,44% на початку 2008 року і рекордно низького рівня - на початку 2009 року (рис. 1).

Протягом 2009 року песимістичні прогнози наслідків глобальної кризи на економіку, що відзначилося на різкому зниженні показників зростання ВВП на душу населення (рис. 2). Болгарії в значній мірі виправдалися. Хоча вона й страждала менше, ніж найбільш постраждалі країни, Болгарія відзначила свої найгірші економічні результати з часів кризи 1997 року. ВВП скоротився приблизно на 5%, а рівень безробіття підскочив. Споживчі витрати та іноземні інвестиції різко скоротилися і вдарили по зростанню в 2010 році до 0,3%. Безробіття залишається незмінно високим на рівні близько 10%.

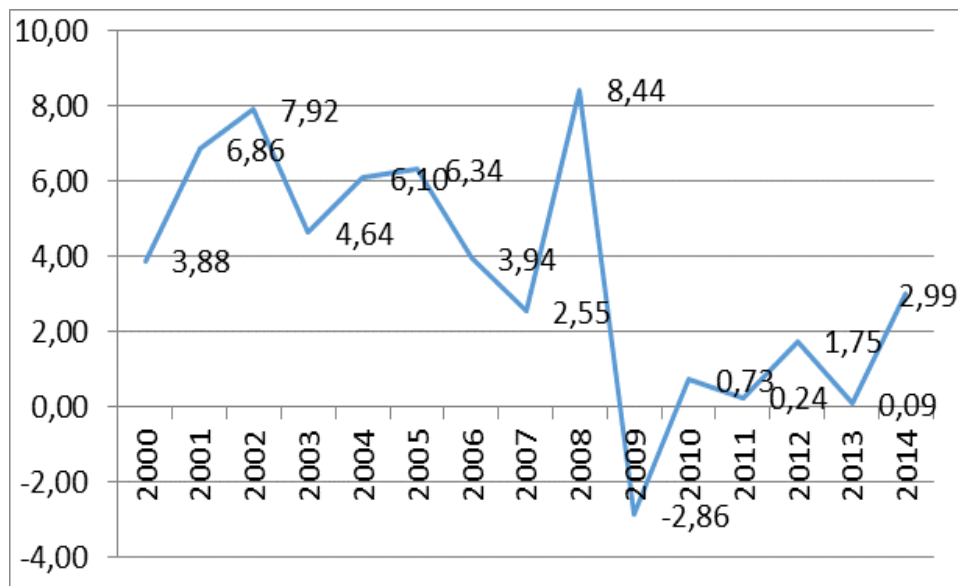

Рисунок 1 – Темпи зростання валового національного доходу в Болгарії, %, 2000-2014 рр. (складено автором за [3])

ВВП на душу населення в Болгарії дорівнює 39% від середнього у світі. Цей показник складав з 1980 по 2014 роки у середньому 3236.85 USD, сягнувши найвищого рівня у 4915.85 доларів США в 2014 році і рекордно низького рівня 2214.02 доларів США в 1980 році.

Рівень інфляції в Болгарії з 1996 до 2015 року в середньому складав 74,44%, сягнувши найвищого рівня 2019.50% у березні 1997 року і рекордно низького рівня - 2.60% в лютому 2014 року

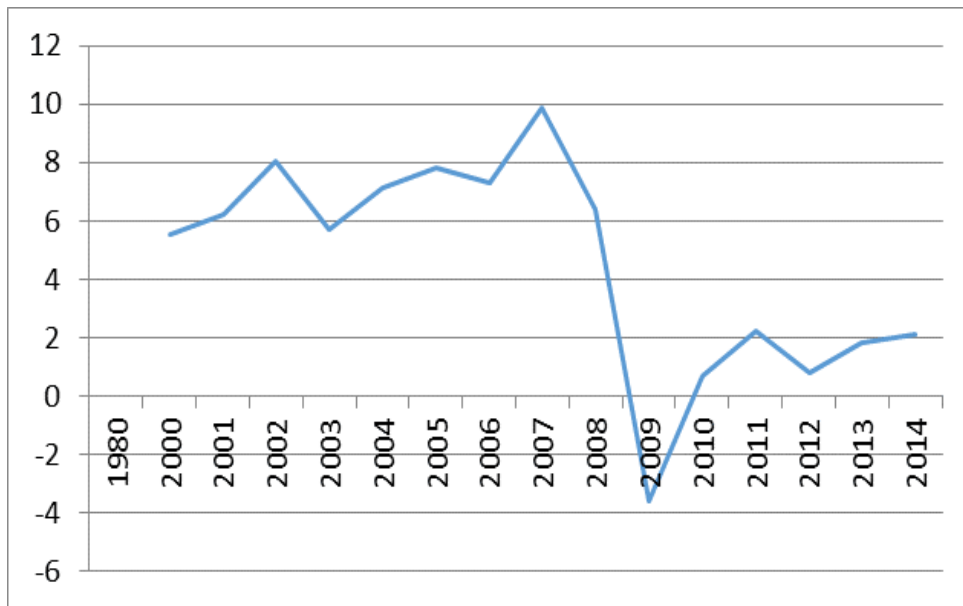

Рисунок 2 – Темп зростання ВВП на душу населення, %, 2000-2014 рр. (складено автором за [3])

Країна почала зазнавати скрутних часів у 2009 році, після припинення постачань газу в ході газової суперечки Росії та України. Постраждало промвиробництво, а також державні послуги, піддавши Болгарію надмірній залежності від російської сировини. Світова фінансова криза почала застосовувати знижувальний тиск на економічне зростання і зайнятість в останньому кварталі 2008 року.

Уряд Бойко Борисова, обраний в 2009 році, зробив кроки, щоб відновити економічне зростання, одночасно намагаючись підтримувати сувору фінансову політику. Бюджетна дисципліна, встановлена міністром фінансів Дянковим, виявилася успішною. Разом зі зменшеним бюджетом, її проведення пересунуло болгарську економіку в розряд стабільної, хоча вона й росте повільно в розпал світової кризи. На 1 грудня 2009 року компанія Standard & Poor's змінила оцінку інвестиційних перспектив Болгарії з "негативної" на "стабільну" (рис. 3).

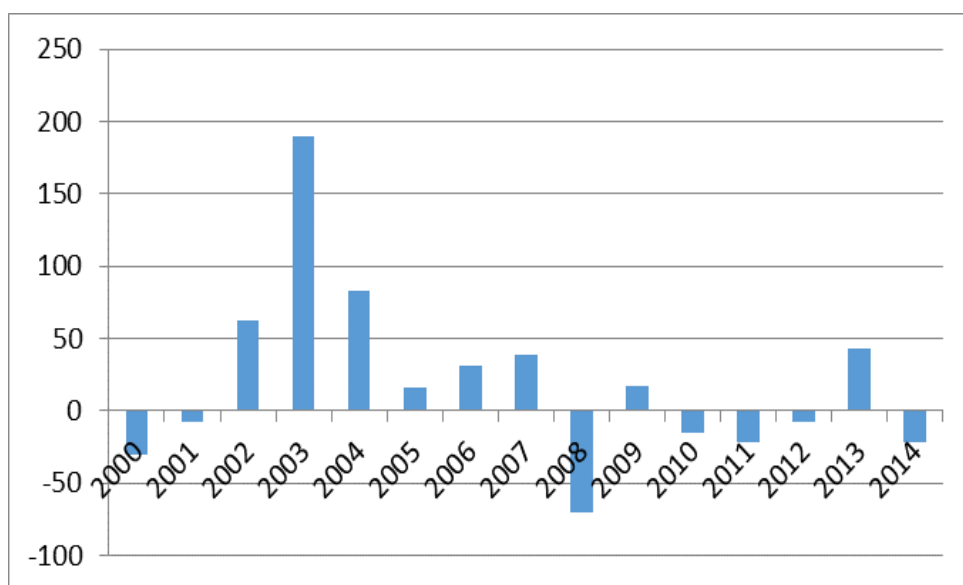

Рисунок 3 – S&P Global Equity Indices (щорічні темпи зростання, %) (складено автором за [3])

Це зробило Болгарію єдиною країною в Європейському Союзі, яка отримала позитивне оновлення в 2009 році. У січні 2010 року Moody's також оновили її рейтинг з перспектив зі "стабільного" на "позитивний".

Очікувалося, що Болгарія приєднається до єврозони в 2013 році. Але після настання певної нестабільності в зоні, Болгарія утримує свої позиції стосовно до євро, об'єднавши позитивний підхід з реалістичним. Болгарський лев так чи інакше пов'язаний з євро. У Болгарії вважають, що ставати членом єврозони наразі занадто ризиковано. У 2012 році опитування Transatlantic Trends показало, що 72% болгар не схвалюють економічну політику уряду тодішньої право-центристської партії влади ГЕРБ і прем'єр-міністра Бойко Борисова.

Велику частку в індустрії Болгарії комуністичної епохи складала важка промисловість, хоча з початку 80-х велике значення мали біохімія та комп'ютери. Оскільки болгарська промисловість була налаштована на радянські ринки, кінець Радянського Союзу і Варшавського договору спричинили серйозну кризу в 1990-х роках. Після того, як в 2000 році було зафіксоване перше зростання з часів комуністичної ери, на початку 2000-х промисловий сектор Болгарії зростає повільно, але неухильно. Проте продуктивність окремих галузей обробної промисловості була нерівномірною. Харчова та тютюнова промисловість постраждали від втрати радянських ринків і не витримали високих стандартів, аби конкурувати в Західній Європі. Обробка текстилю знижалася з середини 1990-х років, хоча експорт одягу стійко зростає з 2000 року.

Нафтопереробка пережила потрясіння 1990-х років завдяки триванню експортного ринку і придбання НПЗ в Бургасі російським нафтовим гігантом Лукойл. Хімічна промисловість залишилася в хорошому стані, але піддається коливанням цін на природний газ. Зростання в чорній металургії, в якій домінує металургійний комбінат Кремиковці, затримав складний процес приватизації та застаріле виробниче обладнання. Кольорова металургія процвітала, бо Союз Мін'єрі Бельгії придбав мідеплавильний завод Пирдоп, а також тому що експортні ринки були сприятливими.

Ринкові трансформації були пов'язані із серйозними викликами для оборонної промисловості. На початку 2000-х план галузі за виживання включав оновлення продуктів, щоб задовольнити західні ринки і співпрацювати з російськими компаніями. Електронна промисловість, яка також у 80-ті була налаштована під радянські ринки, не змогла конкурувати з західними виробниками комп'ютерів. Ця галузь тепер покладається на договори підяду з європейськими фірмами та залучення іноземних інвестицій. Автопромисловість припинила виробництво автомобілів, вантажівок і автобусів. Крім того, припинилось виробництво навантажувачів - спеціальність у комуністичну епоху. На початку 2000-х процвітало суднобудування на великих верфях Варна і Русе завдяки іноземній власності (Русе) і приватизації (Варна).

Лише в останні роки виробництво електричного та електронного обладнання знову досягло високих рівнів. Найбільші центри - це Софія, Пловдив та прилеглі райони - Ботевград, Стара Загора, Варна, Правец та багато інших міст. Там виробляються побутова техніка, комп'ютери, компакт-диски, телефони, медичне та наукове обладнання. У 2008 році в галузі електроніки поставляється на експорт більш ніж \$ 260 млн, перш за все компоненти, комп'ютери і побутова електроніка.

Багато заводів, що виробляють транспортне обладнання, наразі, як і раніше не працюють на повну потужність (Бургас, Русе, Казанлик, Сопот, Карлово).

Обсяги будівництва різко впали в 1990-х роках, коли знизилася промислове і житлове будівництво, але на початку 2000-х почалося відновлення. Цей сектор, в якому наразі переважають приватні фірми, відновив програми закордонного будівництва, які призвели до процвітання в комуністичну епоху. Фірма Главболгарстрой має великі будівельні проекти в Казахстані, Росії та Україні, а також внутрішні контракти.

Промислове виробництво в Болгарії збільшилося на 1 відсоток у жовтні 2015 року з порівняннн з тим самим місяцем попереднього року (рис. 4). Промислове виробництво в Болгарії з 2001 до 2015 року в середньому складало 3,39%, досягнувши найвищого рівня 20.4% у березні 2003 року і рекордно низького рівня -23.70 відсотків у травні 2009 року [1].

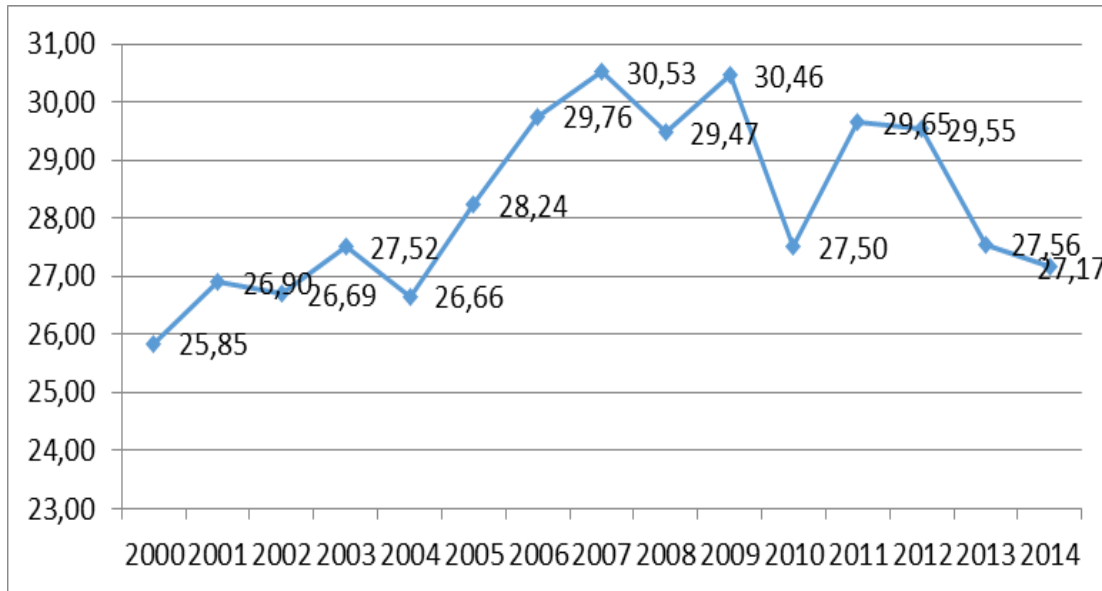

Рисунок 4 – Промислова частка доданої вартості (% ВВП) (складено автором за [3])

У комуністичну епоху сільське господарство Болгарії було жорстко централізованим, інтегрованим з суміжними галузями і підконтрольним державі. У посткомуністичний період, процес повернення земель сільськогосподарського призначення у приватну власність у формі, яка забезпечує продуктивність, іде повільно. Банківські інвестиції і невпевненість на земельному ринку сприяли уповільненню розвитку в 90-ті роки. До 2004 року близько 98 відсотків робочої сили та виробництва сільськогосподарського сектора Болгарії були приватними, у тому числі низка великих приватних кооперативних підприємств. Значна кількість продуктів харчування також виробляється для безпосереднього споживання не-фермерами на маленьких ділянках, що є важливою підтримкою для частини населення. У 2000 і 2003 році через посухи обмежилось сільськогосподарське виробництво, а в 2005 році те ж саме було через повені. Основні польові культури Болгарії - це пшениця, кукурудза, ячмінь. Основні промислові посіви - цукрові буряки, соняшник і тютюн. Помідори, огірки, перець - це найбільш важливі статті експорту овочів. Виробництво яблук і винограду, головних фруктів у Болгарії, знизилось з комуністичної ери, але експорт вина значно збільшується. Найбільш важливі види тваринництва - велика рогата худоба, вівці, домашня птиця, свині, і буйволи. Основні молочні продукти - йогурт, коров'ячий і овечий сир.

У 2004 році, за оцінками, одна третина суші Болгарії була покрита лісами, з яких близько 40% були хвойні. Між 1980 і 2000 роками площа лісів збільшилася на 4,6%. У 2002 році було зібрано загалом 4800 тонн деревини, 44% з яких була паливна деревина, а 20% - целюзна деревина. Хоча номінальні державні стандарти деревини дуже суворі, в 2004 році за оцінками 45% лісозаготівель Болгарії було проведено незаконно через корупцію в лісових службах. Приблизно 7,5% лісів захищено від усіх видів використання, а 65% призначено для екологічного та комерційного використання. У 2005 році близько 70% від загального лісового ресурсу оцінили як економічно життєздатні.

Відколи Болгарія в 1995 році припинила риболовлю у відкритому морі, країна збільшила кількість імпорту риби. Індустрія рибних ферм (зокрема, осетрових)

розширилася на початку 2000-х, і в наступні роки видобуток риби може збільшитись завдяки екологічним поліпшенням у Чорному морі і Дунаї - в основних джерелах риби. Проте вилов у цих джерелах різко знизився в останні десятиліття, поступившись лише кільком видам риб для внутрішніх ринків у 2004 році. Між 1999 і 2001 роками, валовий збір риби Болгарії, - дикої і культивованої - впав з 18 600 тонн до 8100 тонн, але в 2003 році урожай був відновлено до 16500 тонн.

Виробництво найважливіших сільськогосподарських культур (за даними Продовольчої і сільськогосподарської організації) в 2006 році (в тисячах тонн) становило: пшениця 3301,9; соняшник 1196,6; кукурудза 1587,8; виноград 266,2; тютюн 42,0; помідори 213,0; ячмінь 546,3; картопля 386,1; перець 156,7; огірки 61,5; вишня 18,2; кавуни 136,0; капуста 72,7; яблука 26,1; сливи 18,0; полуниця 8,8.

ВВП від сільського господарства в Болгарії збільшився до 1713.91 мільйона левів у третьому кварталі 2015 року від 858.66 млн левів у другому кварталі 2015 року. ВВП від сільського господарства в Болгарії з 1995 до 2015 року в середньому складав 790.72 мільйонів левів, досягнувши найвищого рівня 1859.10 млн левів в третьому кварталі 2008 року і рекордно низького рівня в 9,99 млн левів у першому кварталі 1995 року. Ці дані надав Національний статистичний інститут Болгарії.

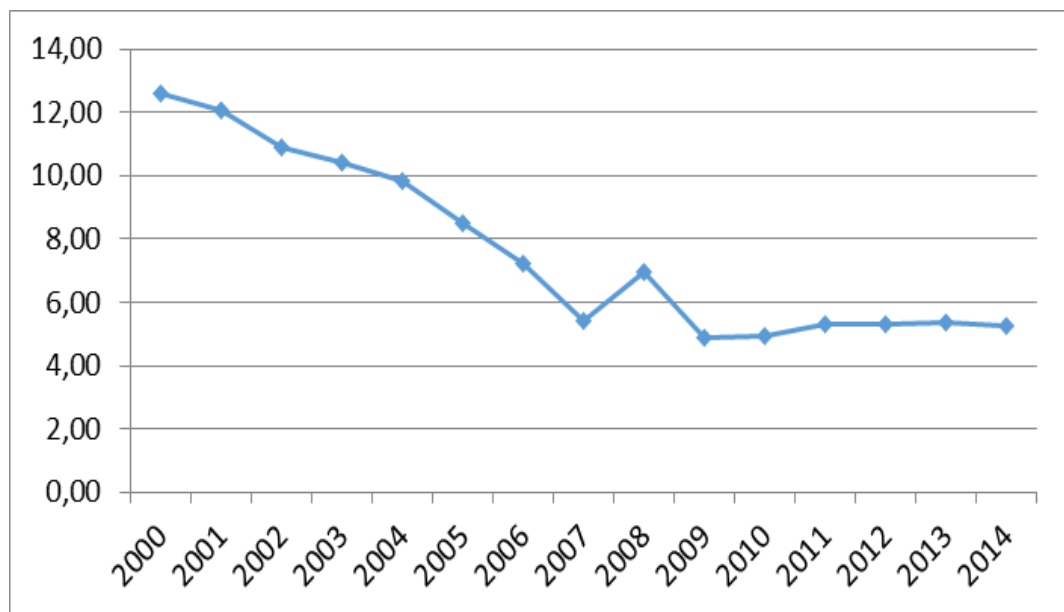

Рисунок 5 – Сільськогосподарська частка доданої вартості (% ВВП) (складено автором за [3])

Хоча частка послуг у валовому внутрішньому продукті (ВВП) була більш ніж удвічі більшою в пост-комуністичну епоху, значну частку цього зростання мали державні послуги, а також якісний рівень послуг значно варіювався. Болгарська банківська система, яка була слабка в перші посткомуністичні роки, була повністю реформована в кінці 1990-х. Поміж іншим, посилювався нагляд від Національного банку Болгарії та почалася поступова приватизація. У 2003 році банківська система була повністю приватизована, і основна консолідація почала робити систему більш ефективною в 2004 році. Кількість дрібних банків істотно зросла між 2004 і 2006 роками. Ці процеси підвищили суспільну довіру до банків. Хоча система надалі потребує консолідації, на початку 2000-х збільшилася кредитна активність фізичних та юридичних осіб. Страхова галузь швидко зростає з часів реформи ринку в 1997 році, за допомогою іноземних фірм. Прикладом є болгарська страхова група (BIG), пенсійний фонд і управління страхової компанії, що належить голландсько-ізраїльському холдингу ТВІ та Європейському банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). Впровадження планів охорони здоров'я та пенсійного

страхування розширило приватну страхову галузь. Низка законів про реформи на початку 2000-х років дозволили Болгарській фондовій біржі розпочати регулярні операції. У 2005 році діяльність фондового ринку була обмежена через брак прозорості, хоча темпи зростання збільшилися, починаючи з 2004 року.

Після зниження в 1990-х роках, на початку 2000-х швидко зростає індустрія туризму. У 2004 році Болгарію відвідали близько 4 мільйони іноземців, в порівнянні з 2.3 млн у 2000 році. Ця тенденція ґрунтується на низці привабливих місць, низьких витратах, і відновленні об'єктів. Більшість цієї індустрії була приватизована до 2004 року. Об'єкти інфраструктури, такі як рекреаційні об'єкти і бронювання послуг потребують поліпшення. Розвиток сектора роздрібних продажів у Болгарії був повільним до початку 2000-х, коли почала з'являтися велика кількість торгових точок в західному стилі, а Софія стала розвиватися як торговельний центр. До 2006 року кілька великих європейських роздрібних мереж відкрили магазини, а інші планують увійти на болгарський ринок.

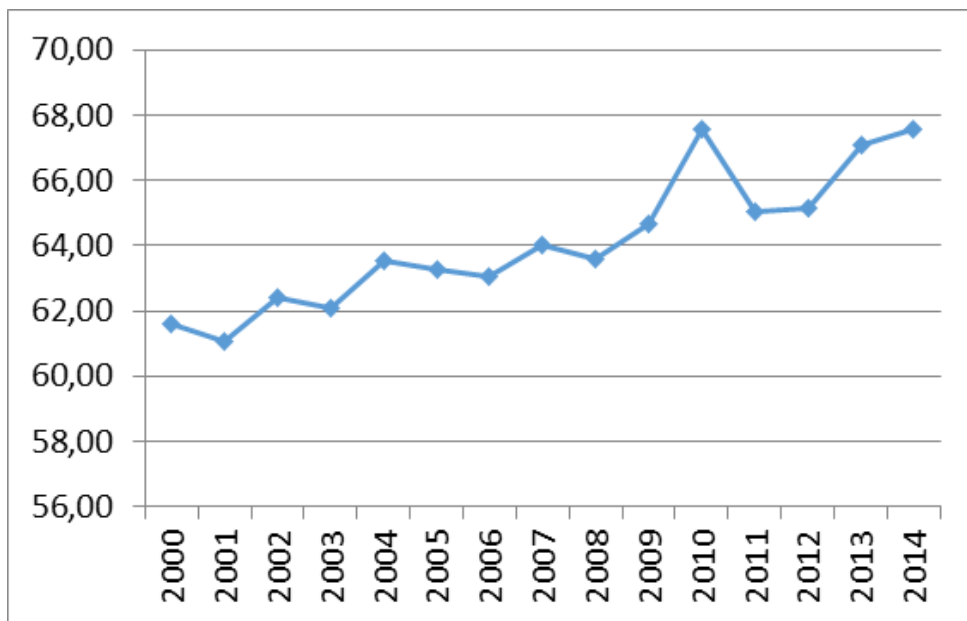

Рисунок 6 – Частка послуг в доданій вартості ВВП, % (складено автором за [3])

У 2006 році іноземці підписали понад 29% угод з нерухомістю. Більше половини з них були громадянами Великобританії. Різноманітні компанії, такі як Bulgarian Dreams, активно просувають болгарську власність для покупців за кордоном.

У 1990-і роки Болгарія поступово відійшла від залежності від ринків колишнього радянського табору, збільшивши обсяги експорту в країни Європейського Союзу (ЄС). У 1999 році Болгарія вступила в Центральнo-Європейську угоду про вільну торгівлю (СЕРТА), з членами якого (Хорватія, Чеська Республіка, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія та Естонія; Македонію було прийнято в 2006 році) вона створила важливі торговельні відносини. Проте прийом усіх, окрім Хорватії та Румунії до ЄС, в 2004 році скоротив значення торгівлі СЕРТА. У 2004 році близько 54% імпоротної торгівлі Болгарії та 58% її експортної торгівлі були з країнами-членами ЄС. Болгарія має двосторонні угоди про вільну торгівлю з Албанією, Хорватією, Естонією, Ізраїлем, Латвією, Литвою, Македонією, Молдовою та Туреччиною.

На початку 2000-х важливим імпортом залишається вуглеводневе паливо, хоча частка цих товарів наприкінці 90-х значно зменшилася, з 29% в 1996 році до 13% у 2004. Протягом цього періоду диверсифікація імпортованих продуктів покращилася, а також зросли обсяги машин і устаткування, споживчих товарів і автомобілів. Великий відсоток імпорту припадає на сировинні матеріали, такі як тканина, металеві руди і нафту, які

обробляються і реекспортуються. Найбільш важливим імпортом у 2005 році були машини й устаткування, металеві руди, хімічні речовини й пластмаси, паливо і мінерали. Основними джерелами імпорту, в порядку обсягу, були Німеччина, Росія, Італія, Туреччина та Греція. У 2005 році в Болгарії найбільшими експортними ринками, в порядку обсягу, були Італія, Німеччина, Туреччина, Греція та Бельгія. Найбільш важливими товарами експорту були одяг, взуття, залізо і сталь, машини і обладнання, а також паливо. У 2005 році в Болгарії експорт склав \$ 11.7млрд, а імпорт склав \$ 15.9млрд, спричинивши дефіцит торгового балансу \$ 4,2 млрд. Торговий дефіцит особливо гострий з Росією, де на початку 2000-х ринки для болгарських товарів різко скоротилися.

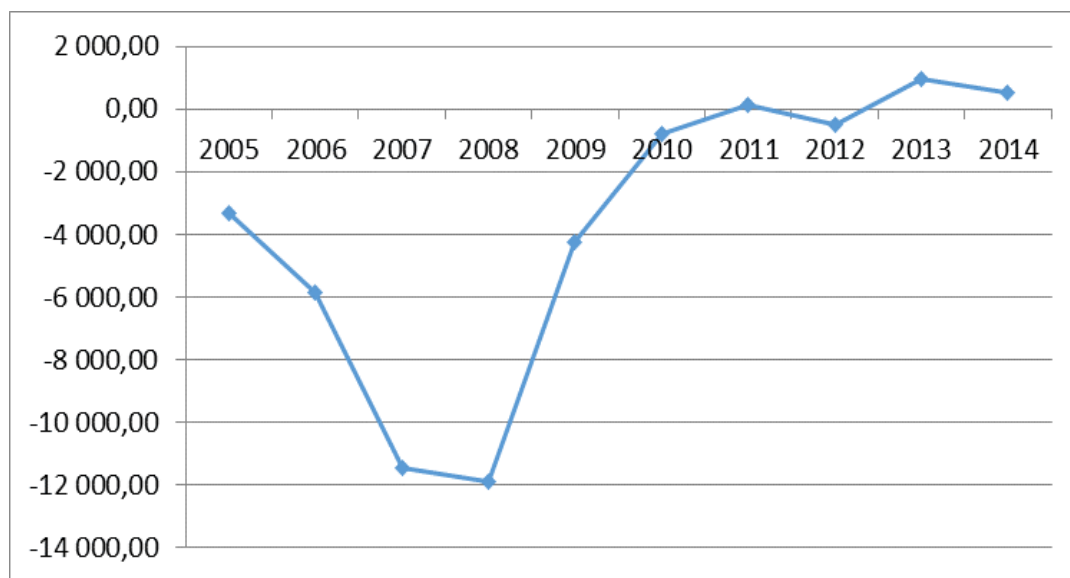

Рисунок 7 – Баланс поточних рахунків (в поточних цінах в млн. дол. США) (складено автором за [3])

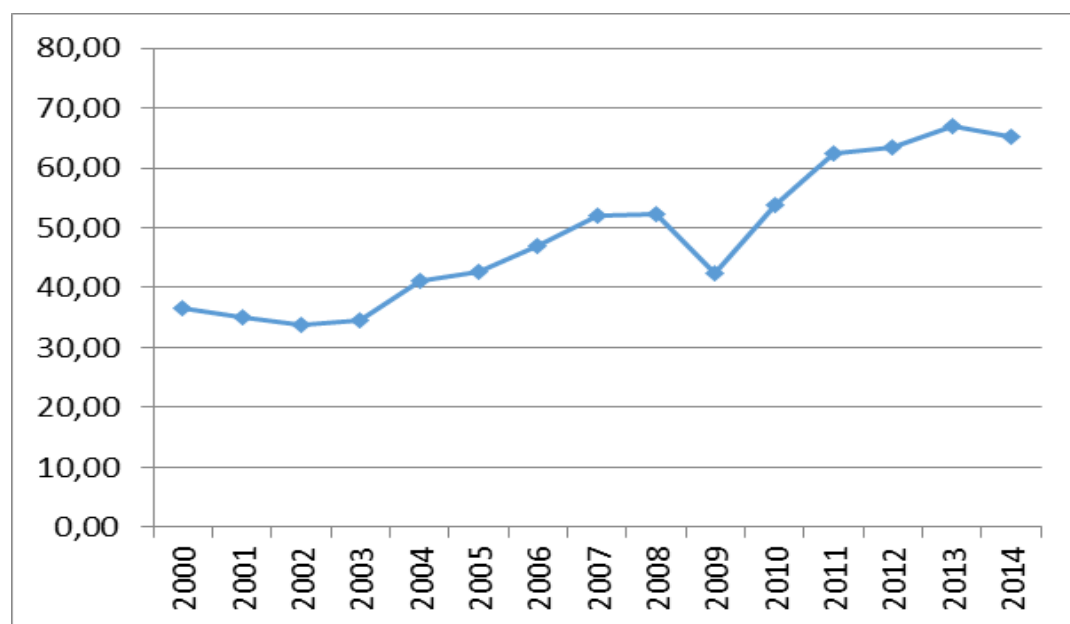

Рисунок 8 – Динаміка експорту товарів та послуг (% до ВВП) (складено автором за [3])

У першій половині 2006 року Болгарія мала дефіцит поточного рахунку \$ 2.3 мільярди, істотне збільшення в порівнянні з дефіцитом за той самий період 2005 року, який був приблизно \$ 1,4 мільярда. Дефіцит її торгівлі склав \$2.78 млрд, прямі іноземні інвестиції склали \$ 1,8 млрд, а сальдо фінансового рахунку було \$ 2.29 мільярда. У середині 2006 року загальне сальдо платіжного балансу склало \$ 883 мільйони, у порівнянні з \$ 755 млн за той самий період 2005 року.

Болгарія відзначила торговий дефіцит 334.90 млн левів в жовтні 2015 року. Сальдо торгівлі в Болгарії з 2000 до 2015 року в середньому складало -561.66 мільйонів левів, досягнувши найвищого рівня 210.90 млн левів в серпні 2013 року і рекордно низького рівня в -1862.90 млн левів у жовтні 2008 року.

Болгарія експортує головним чином паливо, промислові товари (одяг, взуття), машини та транспортне обладнання і хімікати. Основні партнери Болгарії з експортує - це Німеччина, Туреччина, Італія, Греція та Румунія.

Болгарія імпортує паливо, машини і транспортне устаткування, метали, сировину. Основні партнери Болгарії з імпорту - це Росія, Німеччина, Румунія та Італія.

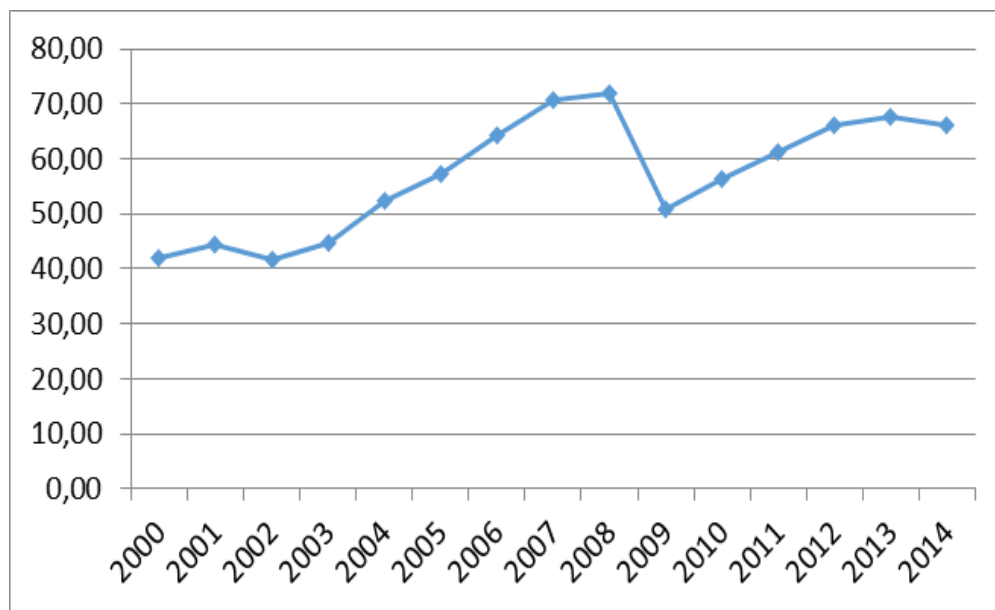

Рисунок 9 – Динаміка імпорту товарів та послуг (% до ВВП) (складено автором за [3])

У 2007 році Болгарію відвідали 5 200 тис. туристів - за рейтингом це 39 місце у світі. Туристи з Греції, Румунії та Німеччини складають 40% відвідувачів. Значне число британців (300 тис. осіб), росіян (200 тис. осіб), сербів(150 тис. осіб), поляків (130 тис. осіб) і данців (100 тис. осіб) також відвідують Болгарію.

До основних напрямків входить столиця Софія, прибережні курорти Сонячний берег, Албена, Созополь, Свети Влас; зимові курорти Банско, Пампорово, Чепеларе і Боровець. Арбанаси і Боженці - це сільські туристичні напрямки з добре збереженими етнографічними традиціями. Інші популярні пам'ятки - Рильський монастир 10-го століття і замок 19-го століття Евксиноград.

Прибуття туристів до Болгарії знизлося до 4 532 307 в 2014 році з 4 913 773 в 2013 році (рис. 10). Туристичні прибуття до Болгарії з 1991 до 2014 року в середньому склали 3264571.92, досягнувши найвищого рівня в 2013 році - 4913773, і рекордно низького рівня в 872 107 в 1992 році [1].

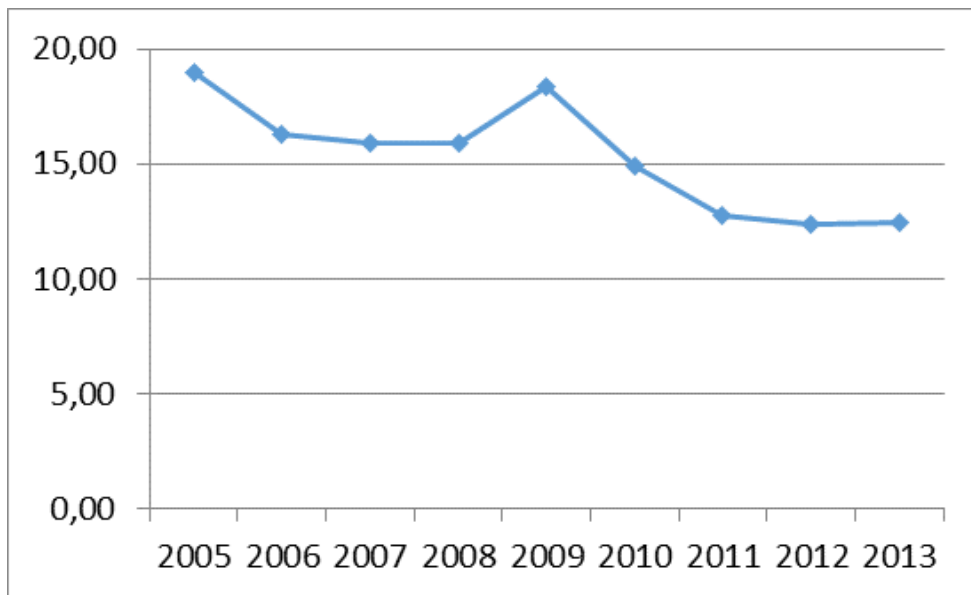

Рисунок 10 – Міжнародний туризм, в'їзд (% до сукупного експорту) (складено автором за [3])

У третьому кварталі 2015 року ВВП від послуг в Болгарії збільшився до 4247.80 млн левів від 4025.96 млн левів у другому кварталі 2015 року. ВВП від послуг в Болгарії з 1995 до 2015 року в середньому складав 2193.04 млн левів, досягнувши найвищого рівня 4888.51 млн левів у четвертому кварталі 2014 року і рекордно низького рівня в 18.12 млн левів у першому кварталі 1995 року.

Великий зовнішній борг Болгарії був економічним тягарем протягом усієї посткомуністичної епохи. Наприкінці 2005 року Болгарія повідомила про зовнішній борг \$ 15.2млрд, який збільшився за величиною, але знизився у відсотках від валового внутрішнього продукту (ВВП) у порівнянні з 2002 роком і попередніми роками. У відсотках від ВВП, зовнішній борг залишався постійним між 2004 і 2005 роками.

Починаючи з кінця 1990-х, інвестиції з Заходу і з Росії внесли значний внесок у відновлення після економічної кризи 1996-97 років, але рівень інвестицій залишається нижчим, ніж в інших країнах Східної Європи. У 2003 році найбільшими національними джерелами прямих іноземних інвестицій, в порядку обсягу, були Австрія, Греція, Німеччина, Італія та Нідерланди. У 1997 році бельгійська компанія Solve купила Денський содовийкомбінат, а в 1999 році російський Лукойл купив НПЗ Neftochim в Бургасі. Бельгійська гірничодобувна компанія Союз Мін'єри купила великий мідеплавильний завод в Пирдопі, що дало важливий імпульс для болгарської кольорової металургії. На початку 2000-х низка іноземних компаній інвестували в хімічні добрива та харчову промисловість, Китай інвестував в болгарську електронну галузь. Деякі угоди про співпрацю були зроблені для виробництва автомобільних компонентів. Німецький ДаймлерКрайслер має контракт на оновлення військових транспортних засобів Болгарії в період між 2003 і 2015 роками. Французька компанія Eurocopter має двосторонній протокол стосовно різних машин, комп'ютерного програмного забезпечення та інших промислових продуктів. У 2004 році запаси нафти Болгарії викликали інтерес у єдинбурзької компанії Melrose Resources. Російський газовий гігант, Газпром, пообіцяв інвестувати в інфраструктуру природного газу в Болгарії в обмін на збільшені закупівлі свого продукту. Ізраїльський консорціум з трьох компаній погодився в 2004 році працювати з вітчизняною компанією Овергас (який наполовину належить Газпрому) на головній розподільній мережі природного газу до Болгарії. У 2005 році три європейські консорціуми подали заявки на будівництво АЕС у Белене. Одним з таких інвесторів є італійський енергетичний консорціум Enel, яка також володіє ТЕЦ Маріца-Исток-3. У

2006 році російська компанія Газпром змагалася проти кількох європейських енергетичних компаній на право власності на приватизованих регіональні опалювальні потужності, а австрійська компанія Petromaxx Energy Group інвестувала \$ 120 млн в новий НПЗ у Сілістрі.

У грудні 1996 року Болгарія приєдналася до Світової організації торгівлі. На початку 1990-х повільний темп приватизації в Болгарії, суперечлива податкова та інвестиційна політика уряду, а також бюрократична тяганина спричинила те, що іноземні інвестиції були найнижчими в регіоні. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій з 1991 по 1996 роки складав \$ 831 млн доларів. Проте починаючи з 1997 року Болгарія почала залучати значні іноземні інвестиції. Лише у 2004 році понад 27.2млрд євро (3.47 млрд доларів США) було інвестовано іноземними компаніями. У 2005 році економісти зауважили уповільнення до приблизно 1.8 млрд євро (2,3 млрд доларів) в ПІІ, що пояснюється головним чином закінченням приватизації великих державних компаній. Після вступу до ЄС в 2007 році в Болгарії зареєстровано пік іноземних інвестицій близько 6 млрд євро.

Прямі іноземні інвестиції в Болгарії знизилися до 108.20 мільйонів євро в липні з 185.60 мільйонів євро в червні 2015 року. Прямі іноземні інвестиції в Болгарії з 1996 до 2015 року склали в середньому 191 мільйонів євро в період, досягнувши найвищого рівня 1018.40 мільйонів євро в грудні 2007 року, а рекордно низького рівня -414000000 євро у вересні 2010 року (рис. 11).

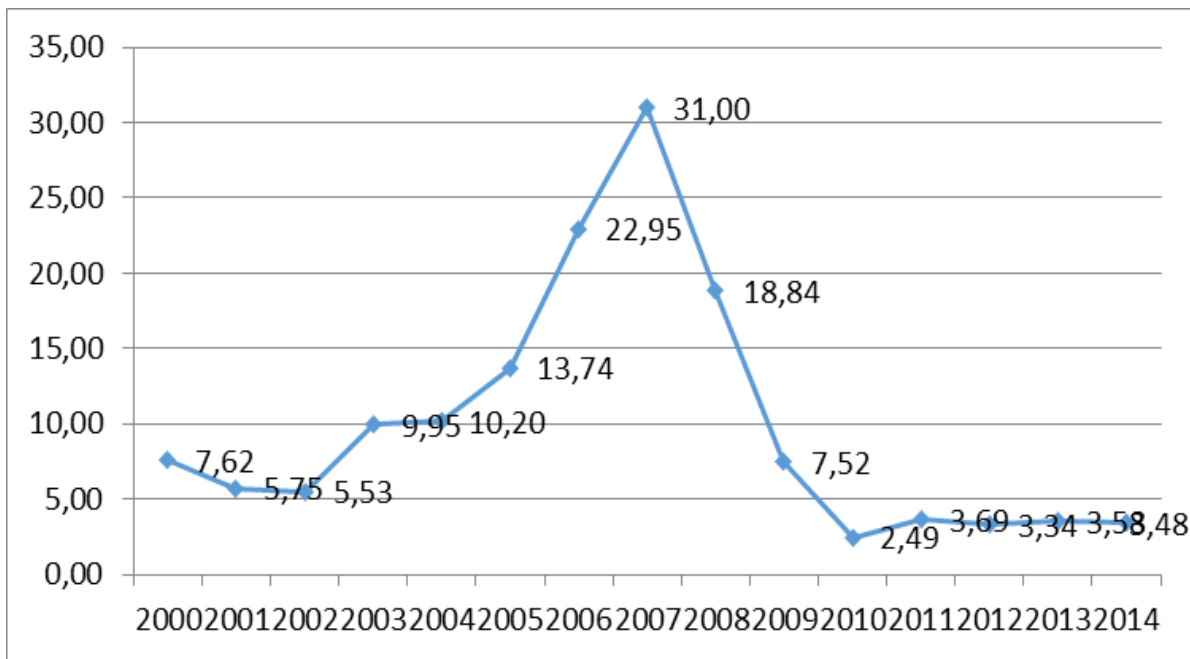

Рисунок 11 – Прямі іноземні інвестиції, чистий приплив (% до ВВП) (складено автором за [3])

Частка державного боргу до ВВП Болгарії у 2015 році складає 26.90%. Державний борг до ВВП в Болгарії в середньому складав 27.66% з 1999 до 2015 року, досягнувши найвищого рівня 77.60% у грудні 1999 року і рекордно низького рівня 13.20% в березні 2010 року .

Легкість ведення бізнесу в Болгарії погіршилась до 38 в 2015 році з 36 в 2014 році. Легкість ведення бізнесу в Болгарії з 2008 до 2015 року в середньому складала 48,88 позицію рейтингу, досягнувши найвищого рівня 59 в 2011 році і рекордно низького рівня в 36 в 2014 році.

Болгарія посідає 54 місце за рівнем конкурентоспроможності серед 144 країн світу. Цей рейтинг можна знайти у виданні 2014-2015 років Звіту про глобальну конкурентоспроможність, опублікованому Всесвітнім економічним форумом. Рейтинг конкурентоспроможності в Болгарії від 2007 до 2016 в середньому складав 67.70, досягнувши найвищого рівня 79 в 2008 році і найнижчого в 54 в 2015 році.

Таким чином, структурні зміни, які відбуваються в економіці Болгарії під впливом її інтеграції до Європейського Союзу та його інвестиційного ринку, в цілому мають позитивне значення, якщо брати за базу підрахунку макроекономічну динаміку 90-х років. Перш за все, найбільших успіхів країна досягла у сфері зовнішньоекономічного сектора, що відбилося на зростанні галузей економіки, які щільно інтегруються у європейський ринок. Проте, висока відкритість економіки поставила її в залежність, як від загальносвітових, так і від європейських економічних тенденцій і динаміки. Крім того, якщо брати до уваги порівняльні співставлення у структурних трансформаціях, які відбуваються в інших країнах – нових членах ЄС, слід зазначити, що негативний гальмуючий вплив мали такі детермінанти внутрішньої політики, як повільний темп приватизації, суперечлива податкова та інвестиційна політика уряду, високий ступень бюрократії, корупції, низький ступень лібералізації умов ведення бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Ключови показатели за България – Национален статистически институт. – Режим доступу: <http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pages/KeyInd/KeyInd2015-12.pdf>
2. БРУТЕН ВЪТРЕШЕН ПРОДУКТ ПРЕЗ ТРЕТОТО ТРИМЕСЕЧИЕ НА 2015 ГОДИНА (ПРЕДВАРИТЕЛНИ ДАННИ). – Национален статистически институт. – Режим доступу: <http://www.nsi.bg/bg>
3. <http://data.worldbank.org/country/bulgaria>
4. DOITCHINOVA J., MITEVA A., STOYANOVA Z. THE PROCESS OF CREATING LOCAL ACTION GROUPS IN BULGARIA - PROBLEMS AND PROSPECTS // Scientific Annals of the „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași: Economic Sciences. - 59 (2), 2012, – p. 183 – 208
5. Todorov I. MACROECONOMIC TRENDS IN THE NEW MEMBER COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION BEFORE THE EURO AREA DEBT CRISIS // Scientific Annals of the “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași Economic Sciences 61 (2), 2014, 197-217
6. Alen S. THE SCOPE OF DUE DILIGENCE IN CROSS-BORDER ACQUISITIONS IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE. - European Journal of Business and Economics VOLUME 10, ISSUE 1, 2015

Ключові слова: економіка Болгарії, європейська інтеграція, інвестиційний ринок

Ключевые слова: экономика Болгарии, европейская интеграция, инвестиционный рынок

Keywords: Bulgarian economy, European integration, investment market